

den, waarmee hij zijn opstel over de zending in de H. Schrift besloot: „Het gansche werk der zending is toch niet anders dan het werk van Christus zelven, die vernederd werd, maar ook verhoogd is aan de rechterhand Gods, opdat Hij zijn volheid in de gemeente zou doen wonen en haar eens zonder vlek of rimpel aan den Vader voorstellen zou. Dat is de kracht der zending, en, niettegenstaande alle teleurstellingen, de waarborg van haar zegespraak”.

A. J. P.

J. D. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

Christendom en Kunst.

V.

Het eerste artikel wees op het gewaagde in het streven van hen, die onbekend met de verwickelingen, waarin de levenspraktijk ons menigmaal brengt, hun theorie omtrent de verhouding van Christendom en kunst gereed hebben liggen, en deze dan geheel mechanisch willen opspiegelen aan de praktijk. De moeilijkheid ligt vooral in de twee, elkaar schijnbaar uitsluitende, levensrichtingen, de „aesthetische” en de „ethische” (art. 2, art. 3 en 4 noemen eenige kenmerken van de „aesthetische” levensrichting o.a. het zien van de natuur als een organisch geheel, haar pantheïstisch getinte vroomheid, haar agnostisch godsgevoel).

Het is zeer merkwaardig, dat de aesthetische levensrichting allerlei uitdrukkingen overneemt, die eigenlijk het rechtmatig eigendom zijn der zedelijke. Gunning, in zijn studie over Goethe's Faust, meent dat men hier eigenlijk niet met oneerlijkheid te doen heeft. „Men meent alleen, omdat men de zonde ontkent, hetzelfde doel zonder den weg der bekeering te kunnen bereiken, en gebruikt daarom dezelfde woorden.” Ook in de aesthetische levenssfeer, waar men dit zeker niet zou verwachten, treft ons het gebruik van woorden als „zonde” en „verlossing”, „wedergeboorte” en „bekeering”, „zelfverloochening” en „heiligheid”, „hemel” en „hel”. Goethe b.v. spreekt van zijn aesthetisch standpunt (och over zelfverloochening in zijn „Wahrheit und Dichtung”: „Alles ruft uns zu, dass wir entsagen sollen”. Ook uit onze eigen literatuur kan men sprekende bewijzen hiervoor aanvoeren. Verwey in zijn bekende „Inleiding tot de nieuwe Nederlandsche dichtkunst” spreekt van een „overdracht van begrippen”. De poëzie is geworden „de plaatsvervangster van een christelijken eredienst”. Haar God is de Schoonheid zelf geworden. „En omdat zij toch van ver of van nabij voor een christelijken God geknielt hadden, bracht de een de woorden van zijn vroegere aanbidding mee in zijn latere...” Een treffend voorbeeld hiervan geeft Perk in zijn sonnet „Deinê Theos”, waar „de halde vroeger gewijd aan een andere godheid, op de schoonheid overgebracht wordt”:

„Schoonheid, o gij, wier naam geheiligd zij,
Uw wil geschiede; kome uw heerschappij.
Naast u aanbidde de aard geen andren God!

Wie eenmaal u aanschouwt, leefde genoeg:
Zoo hem de dood in dezen stond versloeg...
Wat nood? Hij heeft genoten 'thoogst genot!’

Woorden als „zonde” en „verlossing”, „hemel” en „hel”, krijgen nu in deze sfeer een geheel andere kleur. In de „zonde” kan de aesthetische mensch niets anders zien dan onvolkomenheid, want hij ziet de wereld niet als gevallen, en daarom redding behoevend door een wonder, door een daad, een ingrijpen Gods. Wel erkent hij tot op zekere hoogte het boven-natuurlijke, maar vraag vooral niet naar een werkelijk zijn der hogere wereld, vraag evenmin naar een zedelijken band aan die wereld. Neen, ge moet het alles toch vooral onbepaald houden, anders wordt het „leelijk” en smakeloos! Gevoel is alles, een naam is „klank en rook, verhullend hemelgloed!”

Goethe heeft het zoo typeerend gezegd in zijn „Wahrheit und Dichtung”: „Het komt er alleen maar op aan, dat men gelooft; wat men gelooft is geheel onverschillig.” Het is dezelfde Goethe, die gezegd heeft: „Ieder zij op zijn eigen wijze een Griek, maar zij het dan ook inderdaad.” Vraag een Griek niet, of nu de Muzen bij voorbeeld werkelijk bestaan, want hij zal u niet begrijpen. Aesthetisch bestaat voor hem de hogere wereld, maar als boven-natuurlijke werkelijkheid grijpt ze niet in — normatief — binnen de sfeer van het natuurlijke.

Daarom is ook het kruis van Christus voor de Grieken een dwaasheid!

De „ethische” (zedelijke) levensrichting onderwerpt nu het natuurlijke aan het zedelijke. Zij is zich bewust van normen en waarden. Nu is het een merkwaardig feit en een bewijs te meer voor hetgeen we reeds opmerkten (dat het nimmer gelukken zou een mensch te ontdekken, in wien wij één van de beide levensrichtingen belichemend zouden zien): ook de mensch, die van geen normen weten wil, gebruikt zins ondanks de terminologie

der waarde-bepaling. Hij spreekt ook nog wel van „abnormaal” en „onzedelijk” en erkent aldus onbewust norm en zede. Maar evenmin bestaat de uitsluitend-zedelijke mensch, die, zooals we zagen, meer zou zijn dan pilaarheilige, meer dan Epictetus, die zich liet kastijden, omdat hij alleen maar kende de zedelijke waarde.

In de werkelijkheid is het steeds zóó, dat wij bij bepaalde personen, of bij bepaalde groepen van menschen de ééne van beide lijnen zich duidelijker zien afteekenen dan de andere.

Zoo zien wij in de historie bij het volk van Israël een sterkere neiging tot de zedelijke levensrichting. Men heeft dikwijls gepoogd de bijzondere betekenis van dit volk, waaraan God Zich wilde openbaren, te verkleinen. Men heeft zelfs gesproken van „het monotheïstisch instinct der Semieten” (Renan). Wij zien echter niet zoozeer een instinct als wel een bijzondere openbaring Gods in Israël's monotheïsme. Wat helpt ons bovendien zulk een woord als „instinct”, en waaruit zou zulk een „instinct” op zichzelf te verklaren zijn?

Is het niet merkwaardig, dat juist in het Oosten der mystiek, waar de mensch in ekstase zich verheft tot het onmiddellijk aanschouwen der godheid, in Israël God afdaalt tot den mensch?

Heeft men het niet een „raadsel” genoemd, dat het Israëlische volk zijn religieus karakter bewaard heeft ondanks Kanaänietischen invloed, en heeft men niet in het optreden van zoovele profeten in een betrekkelijk kort tijdsbestek een buitengewoon verschijnsel in de wereldgeschiedenis gezien? Toch schijnt men in elk geval liever van „raadselen” te spreken dan van het wonder!

Is het niet geheel misplaatst bij deze „wonderlijke” openbaring in de geschiedenis van Israël's religie aan magie of mirakelen te denken? Het is toch merkwaardig te zien, hoe het begrip „openbaring” op het gebied van kunst en wetenschap niet vervlakt wordt tot „instinct” of magische invloeden. Men erkent hier toch ook wel het passieve van den menschelijken geest, een „in beslag genomen worden” door een bepaalde idee, gelijk Wagner het noemt, een „geplaatd worden”!

Daarom kan het feit der openbaring niet gemist worden, noch in natuur, noch in kunst, noch in geschiedenis. „De gansche wereld rust zelve in openbaring; openbaring is de onderstelling, de grondslag, het geheim van heel de schepping en van al hare formatiën” (Bavinck). Hoeveel te minder reden is er dan haar te bannen uit Israël's historie, waar zij meer „bijzonder” op den voorgrond treedt?

Wij wijzen zoo met nadruk op dit openbaringskarakter, wijl anders deze zedelijke levensrichting geheel onbegrijpelijk is.

Openbaring wijst op een van zich zelve bewust God, die zich wil openbaren, en houdt dus alle godachte verre van een onpersoonlijke gods-idee in pantheïstischen zin.

In den beginne was er geen onbewuste drang, evenmin de daad, maar het woord. Het is God, die insprekt in den chaos Zijn machtwoord tot schepping. Het is God ook, die spreekt tot Israël en Zich kenbaar maakt aan zijn volk. Door spreken, door mededeelen komt kennis van God. Een onbewust werkende kracht in het geheel der dingen zou den mensch geen kennis van God kunnen brengen, maar hoogstens onbepaalde gevoelens en vage stemmingen. Kennis van God ontvangen gaat samen met kennis ontvangen van zichzelf, van den mensch. God is heilig, de mensch onheilig. Hier komt aan den dag de grondtegenstelling der zedelijke levensrichting. Er is een persoonlijke, redelijke wil Gods, die gehoorzaamheid eischt, en wij willen verkeerd. Daarom is Gods heiligheid een verterend vuur, en heeft het volk van Israël voor de donders der Wet! „Wee mij, want ik heb God gezien”, zóó uit zich het gevoel van Gods heiligheid!

Al stem ik gaarne toe, dat de inhoud van deze bijzondere openbaring Gods niet in de eerste plaats ligt in de wet, maar in de belofte, — toch moet hier in verband met ons onderwerp ook de nadruk gelegd worden op het religieus-zedelijk ideaal in Israël's godsdienst. Voortdurend vinden we in het Oude Testament het ideaal van den religieus-zedelijken mensch geteekend.

Eigenaardig doet daarbij aan de voortdurend negatieve formulering der zedelijke eischen. „Die oprecht handelt en gerechtigheid werkt, en die met zijn hart de waarheid spreekt. Die met zijn tong niet achterklapt, zijnen metgezellen geen kwaad doet, en geen smaadrede opneemt tegen zijn naaste... Die zijn geld niet geeft op woeker, en geen geschenk neemt tegen den onschuldige. Die deze dingen doet zal niet wankelen in eeuwigheid.” (Ps. 15). En verder: „Die rein van handen, en zuiver van hart is; die zijn ziel niet opheft tot ijdelheid, en die niet bedriegelijk zweert. Die zal den zegen ontvangen van den Heere, en gerechtigheid van den God zijns heils.” (Ps. 24).

Dit karakter nu van Israël's godsdienst, wortelend in het ethische, brengt noodzakelijk met zich een andere wereldbeschouwing. Het is er ver vandaan, dat men in de natuur zou zien „het levend kleed der godheid”. Er is geen sprake van een leven, „overeenkomstig met de natuur”. Ja, er was zulk een tijd, toen Adam, Gods eerste mensch,

zijn stem kende aan „den wind des daags”, maar er is iets ontzettends gebeurd: een afwijking van den Oorsprong! Daarom is het aardrijk vervloekt, en het besef daarvan maakt een aesthetische levensrichting onmogelijk, want „mijne zonden heb ik steeds voor oogen”. En nu rooken de brandoffers zonder tal, nu vloeit het bloed ter verzoening! Immer dóór moet branden het offer: er is geen verzadiging van bloed! Daarom hier geen kunst, die voortschrijdt ongebonden en stralend in het hemelsche licht. Hier kan geen kunstzin ontbloeien, want daarvoor moet de horizon vrij zijn. Maar in den weg staat het duizelingwekkend-hooge, het hemelhergende! Hier geen ruimte, geen uitzicht, hier niet het alzijdig-zich-uitbreiden van een aesthetische levensrichting, maar alleen diepte en hoogte!

Hier wordt ervaren, dat het bijna ondenkbaar en onvervulbaar is, dat er zou ontstaan een eenheid tusschen den mensch, den nietige hier op deze kleine aarde, die daar vaart door eindeloze wereldruimte en Hem, die met eeuwige majesteit het heelal regeert, en Wiens gebod hij duizendmaal heeft overtreden.

Maar reeds hooren wij in de kritiek van Israël's profeten op den offercultus een praetudium op de aanbidding Gods in geest en waarheid. Zij hebben het reeds gezien en hun volk verkondigd, dat eigen leven moet worden als een offer, een prijsgeven van eigen wil en eigen dunk. Want wie God wil dienen en kennen wil het leven buiten en in God, die moet breken met zijn leven buiten en zonder God, — die moet ophouden een dienaar te zijn van zichzelf. En wie zijn wankelend bestaan wil richten naar het licht Gods als naar een vaste ster, die zal ophouden de richting te willen vinden uit zichzelf. Als de mensch dan alles zal hebben prijsgegeven wat te voren hem vervulde, als zijn hart ledig is geworden van al die vele dingen, die voerden van God af, opdat het vol kan worden van God, diens leven komt te staan in het teeken van dat ééne, het onontkoombare: het kruis. Want dit beteekent offer, afstand-doen, verloochening.

Reeds komt door de rookwolken van Israël's offers een lichtstraal dringen: „Gij hebt geen lust gehad aan slachtoffer en spijsoffer... Brandoffer en zondoffer hebt gij niet gewild. Toen zeide ik: Zie, ik kom; in de rol des Boeks is van mij geschreven.” Hierin ligt belofte: de wet en het slachtoffer zullen maar tijdelijk zijn. Ja, Christus komt!

In Hem vindt de bijzondere openbaring haar hoogste vervulling, zij culmineert in den Christus. In Hem is de eenzijdigheid der zedelijke levensrichting opgeheven, en de wet vervuld. De belofte, het Woord is Vleesch geworden.

Maar Israël ziet niet de verheffing der zedelijke levensrichting. De wet blijft onvervuld en gebod stapelt zich op gebod, regel op regel...

En toch, de weg leidt van Mozes tot Christus, — de wet is geweest onze tuchtmester, onze pädagoog, die ons leidde naar Christus heen!

W. E. ENGELKES.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Conclusies naar aanleiding van het rapport der Schotsche Commissie.

I.

Tot mijn spijt is het nu al te laat! Wat? Wel! ik had in een artikel, voor langen tijd geleden geschreven, dat verloren gemaakt is en niet door den Uitgever van ons blad werd ontvangen, gevraagd, om indien iemand er wat voor over had, dan maar aan onzen uitgever eene bijdrage te zenden, waardoor het den bisschop Elemér Balogh van Fressburg (Bratislava) mogelijk zou zijn om de reis naar Pittsburg, alwaar de vergadering van de Presbyteriaansche Alliantie zal worden gehouden, te doen. Op dat verloren geraakte artikel volgde een tweede, dat het verloren veronderstelde. Dat tweede is al gezet en gecorrigeerd. Ik ben nu genoodzaakt: nog weer dat eerste te maken. Degenen, die met mij voor de pers werken, kunnen wel begrijpen, dat zulke artikelen, die door den regel „aus einem Gusz” geschreven worden, niet weer opnieuw kunnen worden geredigeerd. Nu herinner ik mij nog wel ongeveer, waarover ik toen schreef en dat door mij in het volgende werd verondersteld gelezen te zijn. Enkele dingen zal ik daaruit dan nog even moeten mededeelen. De nieuwe republiek van Tsjecho-Slovakije heeft geëischt, dat de Gereformeerde kerken, die oorspronkelijk tot Hongarije behoorden en daarvan nu zijn afgescheurd, een eigen kerkgemeenschap zouden vormen, met een eigen bestuur. Deze kerken nu worden bestuurd door twee bisschoppen. Nu is onlangs o.a. tot bisschop benoemd Elemér Balogh. Deze man heeft begrepen, dat het zeer ten voordeele zijner kerk zoude kunnen zijn, als zij vertegenwoordigd werd op de groote Alliantie te Pittsburg, U. S. A. in September te houden. 't Is aandoenlijk te constateren, met hoeveel vertrouwen de arme kerken van Slovaakije en Hongarije zich wenden tot de Gereformeerde kerken van Schotland, Amerika en Nederland. De machtige Alliantie is dan ook volstrekt niet van plan om lijdelijk aan te zien en

aan te worden. Amerika regereet. Wel ant haar we poraties zal de ken aar Een op zeer zel voelen t het We der Cal openba die fec afgeva voor de zóó ste memore niet een het We den oor Hongari jaar ree oorlog i ker, on voelde door hi kerken D.D. v schke steun, kunnen medelij van we het rei zich to zonden hun to Wel be den, we gevraag zijn en zenden, geld w merkeli dat ik is het artikel diens v dat dez mogelij geerde wel zij lijkt te

Niet om he in de uitlatin het vo de raa elkande voor d

I zeg Wa om tel for van den I de dea ont in we tot I ste der we I ik de na gut ov om va het de va de ma de iet be al zu ge on ko

gs", maar
iding van
vervloekt,
dische le-
nden heb-
de brand-
er verzoer:
er is hier
geen
tralend in
stzin ont-
vrij zijn.
nd-hooge,
geen uit-
van een
diepte en

ndenkaar
een een-
hier op
eindeloze
majesteit
duizend-

an Israëls
um op de
Zij hebben
dat eigen
prinsgeven
e God wil
n in God,
en zonder
ar te zijn
d bestaan
een vaste
villen vin-
alles zal
vervulde,
die vele
d het vol-
te staan
koombare:
stand-doer,

in Israël's
geen lust
Brandoffer
zeide ik:
an mij ge-
het slacht-
stus komt!
ring haar
a Christus,
ke levens-
De belofte,

er zedelijke
en gebod
.....
t Christus,
onze pae-
neen!

ELKES.

EN.

ort der

it? Wel ik
geleden ge-
t door den
gevraagd,
dan maar
iden, waar-
tressburg
reis naar
de Presby-
ten te doen.
een tweede,
veeds is al
dzaak! nog
ie met mij
gripen, dat
aus einem
niew kun-
ik mij nog
eef en dat
tersteld ge-
aartit dan
e republiek
d de Gere-
d Hongarije
heurd, een
t, met een
n bestuurd
gs o.a. tot
man heeft
zijn kerk
rdigd werd
S. A. in
te constan-
me kerken
den tot de
Amerika en
in ook vol-
te zien en

aan te hooren hoezeer de afgescheurde kerken worden geplaagd en bemoeijeld. Reeds hebben in Amerika machtige lichamen zich gewend tot de regering van Roemenië, onder welke de verdrukkingen en plagerijen de ergste vormen aannemen. Wel antwoordde zij op geen enkel verzoeg, dat tot haar werd gericht door mannen van naam en corporaties van invloed, doch met des te meer ernst zal de Alliantie zich het lot der Hongaarsche kerken aantrekken. Dit interesseert ons ten zeerste. Een opmerkelijk verschijnsel der laatste tijden is zeer zeker, dat de Hongaren den band weer sterk voelen trekken met de Gereformeerde kerken van het Westen en van over de zee. 't Was ten tijde der Calvinfeesten in 1909 te Genève gevierd, een openbaring, eene buitengewone verrassing, dat op die feesten zoo buitengewoon veel Hongaarsche afgevaardigden waren. Dat was dus nog vele jaren voor den oorlog! Geen Gereformeerde kerk was zoo sterk vertegenwoordigd! Ik wil dit opzettelijk memoreeren, opdat men zich goed herinnere, dat niet eerst haar ellende haar er toe drong naar het Westen te zien. Vergeet niet, dat reeds vóór den oorlog Kuyper min of meer populair was in Hongarije. Het Stipendium Bernardinum trok ieder jaar reeds studenten naar Utrecht. Doch sinds den oorlog is die beweging naar het Westen nog sterker, ongemeen sterker geworden, en niet het minst voelde men zich aangetrokken tot ons land en door bijzondere omstandigheden vooral ook tot onze kerken en kringen. Zoo ontvingen dan ook de D.D. voor de correspondentie met de buitenlandse kerken eene dringende aanvraag om eenigen steun, opdat genoemde bisschop naar Pittsburg zou kunnen reizen. Nu gevoelden de D. D. wel groot medelijden met dezen bisschop, super-intendent, die van wege den lagen stand der kronen onmogelijk het reisgeld kon bijeenbrengen, doch zij achtten zich toch ook niet gerechtigd om een bijdrage te zenden voor reisgeld van het aanzienlijk crediet, hun toegestaan op de Synode van Leeuwarden. Wel bereid om persoonlijk eene bijdrage te zenden, werd door mij in mijn verloren geraakt artikel gevraagd of ook anderen daartoe bereid zouden zijn en dat dan maar aan den uitgever wilden zenden, die zou zich met de verzending van dit geld wel willen belasten. Toch is het mij nu opmerkelijk dat genoemd artikel zoek is geraakt, nadat ik het persoonlijk in Tiel had gepost. Wat is het geval? In het reeds gecorrigeerde volgende artikel heb ik geschreven van Prof. James Good, diens verzoek en reis. En hiervan ben ik nu zeker, dat deze geleerde Amerikaan het den Slovaak wel mogelijk zal hebben gemaakt om de zoozeer begeerde reis te maken. De financiële moeilijkheid zal wel zijn opgelost. Zoo was dan de aanvraag eigenlijk te vroeg gedaan. Niets bij geval!

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Woordenspel.

Niet om de zaak-Wisse weer op te rakelen, maar om het vernuftige woordenspel, dat Ds Schilder in de „Ger. Kh. van Gorinchem“ op een van de uitlatingen van Ds Wisse maakt, geven we aan het volgende een plaats. Alleen zou ik hieraan de raadgeving willen verbinden het niet achter elkander te lezen, anders zou het u al spoedig voor de oogen gaan schemeren.

In Utrecht heeft Ds Wisse van Arnhem gezegd, wat hij vermoedelijk in Arnhem van Ds Wisse nog wel eens weer zal zeggen, dat het onderscheid tusschen Gereformeerden en Christelijk-Gereformeerden hierin ligt, dat de Gereformeerden den nadruk leggen op de onderstelling van de wedergeboorte en de Christelijk-Gereformeerden op de wedergeboorte van die onderstelling. Ik schrijf dit allthans in de onderstelling, dat de man, die de hand heeft in het verslag van deze onderstelling in de courant, niet door eigen onderstelling omtrent de onderstelling van Ds Wisse in een mogelijke onderstelling van ons omtrent de werkelijke onderstellingen van Ds Wisse de hand zou hebben door zijn verslag in de courant.

Is alzoo de werkelijkheid van deze onderstelling gewaarborgd en bij Ds Wisse wezenlijk deze onderstelling omtrent de werkelijkheid werkelijk te onderstellen, dan is daarover nog wel iets te zeggen.

Ik geloof, dat Ds Wisse, indien hij — wat ik werkelijk onderstel — het ernstig meent met de taal der wedergeboorte ernstig zoeken moet naar de wedergeboorte van zulke taal; men vergunne mij nu eens eikel op de taal van Ds Wisse overeenkomstig de taal van Ds Wisse's critiek.

Want wanneer Ds Wisse bedenkt, dat de onderstelling van elk begrip, zelfs in het begrip van „onderstelling“ is: de omschrijving van het onbepaalde, dan zal hij het onbepaalde van deze omschrijving moeten erkennen. De waarde van de rede van Ds Wisse ligt voor ditmaal niet in de woorden omtrent de „Umwertung“ van ons, maar hoogstens alleen in de speelsche „Umwertung“ der woorden bij hem. Slechts dan toch spreekt iemand woorden van betekenis, indien hij de betekenis der woorden te voren nitsenret en alzoo — om hij dit geval te blijven — door een zuivere bepaling van „onderstelling“ en van „wedergeboorte“ te geven, een onzuivere onderstelling omtrent zijn bepaling van de wedergeboorte voorkomt. Inzonderheid de dominee van de logica,

dien ik ten volle als zoodanig eeren wil, moest niet zoo lang naar de logica van den dominee laten zoeken.

Het begriploze van zulke looze begrippen is echter het ergste nog niet. Want al kan zulk een speling van den man den geest vergeven, een man van geest kan zulk een speling nog wel vergeven. Wie de jacht kent van den geveugelden geest van den man van het woord, zal niet, direct geprikkeld, in het woord van dezen man den pokkel zien van de jacht naar het geveugelde woord. Welke redenaar van professie, die ook wel eens het redeloze in eigen looze rede opmerkte, zal de professie van dozen redenaar niet kunnen door de vingers zien voor een keer?

Maar toch — de lichteheid van den indruk over dit geklaag van den wijze verwijft, omdat de wijze van dit geklaag den indruk van lichteheid wekt. Ik geef uitdrukking aan mijn indruk van gebrek aan ernst in deze al te levendige rede, omdat de gewraakte nitdrukking den indruk van den ernst van dit gebrek maar al te levendig houdt. Waarlijk, zulk een klagen over onze lichteheid maakt al te duidelijk de lichteheid in dit klagen! De argumenten voor zulk een wege en maten wijken, zoodra men met het wege en maten van die argumenten begint. Neen, ik zal niet een vervolg geven op de historie van onze „Wisse-vervolg“; maar ik wil alleen maar wijzen op de historie van Ds Wisse's vervolging van ons. Terwijl hij begint met het heelen van de breuk van de kerk, eindigt hij met het heelen van de kerk van de breuk. En terwijl hij klaagt over de verdraaiing der waarheid heeft hij de bewijzen in handen voor de waarheid van zijn verdraaiing. Zoo is het ergste, niet dat Ds Wisse niet weet, wat hij zegt, maar dat hij niet zegt, wat hij weet.

Het is maar een onderstelling, o Ds Wisse, over die onderstelling der wedergeboorte, die geaanneemt bij ons. Wij nemen ze niet aan van U. Als gij werkelijk U gedrukt toont in Uw lezing om het „gedrukte“ in onze preeken tengevolge van onze onderstellingen, begin dan eens aan de lezing van heigemo van onze preeken gedrukt is.

Citeer ze, uwe geiteerdent! Ik heb nu genoeg van dit spel van woorden. Hebt gij genoeg aan Uw woorden van apel — het zij zoo. Maar de Christelijke lezing van de Gereformeerde preeken is voorloopig het eenige medelijden tegen de Christelijk Gereformeerde lezing over onze preeken.

Weetlegging van de uitspraken in de Utrechtsche lezing van Ds Wisse over de „ligging“ der Gereformeerden is er reeds in de lezing van de Utrechtsche uitspraken van 1905.

De lezing in Utrecht 1921 geeft een onderstelling van de werkelijkheid.

Maar de lezing van Utrecht 1905 geeft de werkelijkheid over die veronderstelling.

Schijnende lichten blijven zoo een enkelen keer wel eens lichten van schijn.

Geen beter middel om de onwaarde van zulk woordenspel aan te toonen dan deze kostelijke charge.

Vacantie-toeslag voor predikanten.

Naar aanleiding van een zinsnede uit ons blad komt de medische medewerker van „De Ster“, Dr van den Hoorn, met een voorslag, die misschien in menig predikantsgezin reeds bijdschap schept bij de enkele gedachte eraan.

Dr Hepp schreef deze dagen in de „Reformatie“: „als je vacatie hebt, moet je eigenlijk het eene tijdelijke met het andere tijdelijke eens geheel kunnen verwisselen.“ M.a.w. een predikant, die vacatie heeft, en hij heeft de vacatie besteld noodig, moet niet ergens in de vacatie een „preekverzoek“ aannemen, d.w.z. eenige zilverlingen in de wacht slepen, om in de kosten van reizen en in de andere kosten der vacantie tegemoet te komen. Het moest verboden zijn, dat predikanten in hun vacatie preekten. Maar daarvoor zou noodig zijn, dat zij ook waarlijk vacantie konden hebben zonder eenige geldzorg.

Tegenwoordig willen de arbeiders, die ook al vacatie krijgen, niet alleen dat hun loon dan doorgaat, maar dat zij ook toelag in de vacatie bekomen. Indien iemand dezen toelag noodig heeft, dan is dit de predikant. Immers vacatie heeft hij broodnoodig, d.i. zoowel in zijn eigen belang als in dat der gemeente. Het is van belang dat ieder in zijn vacatie absoluut niets doet aan zijn eigen vak, dat terrein moet eenigen tijd braak liggen. Een predikant, die met vacatie b.v. naar het buitenland is geweest, krijgt beestel breder blik op het leven, wat ook der gemeente slechts ten goede komen kan.

Indien het aan mij lag zou ik gaarne een fonds stichten, waaruit onze predikanten 's zomers eens buitenlandse reis konden maken, op conditie, dat zij in hun vacatie niet preekten. Van hun toelag al te karig traktament kan onmogelijk een reis af. Als in eene gemeente van 100 zielen elke ziel, groot of klein, een halve gulden storte in zoo'n fonds, dan had men al een aardige reisom per jaar. Wij moeten tegenwoordig aan belasting toch al zoo geweldig veel geven. Sommen, die wij vroeger voor onmogelijk hielden, en dat vaak voor zaken van twijfelachtig nut, geven wij aan belasting, zoodat wij toch maar niet te karig moeten wezen voor wat direct en indirect in verband staat met het Koninkrijk Gods. En hiermee is zeker te rekken als onze voorgangers minder zuchtende over financiële zorgen hun werk kunnen doen, doch ook eens wat meer levensgenot zich kunnen veroor-

*) Het geven van een andere betekenis aan de dingen.

loven en beter in staat zijn verloren geesteskrachten te herwinnen. Want daartoe zal, als zij goed be-steed is, moeten dienen: de vacantie-reis.

Welk een vacantie-droom er rijst, wanneer in een gemeente meer dan duizend halve-gulden stordende zielen zich kunnen aanmelden, laat zich moeilijk beschrijven.

Ik verzoek ingezonden-stukken schrijvers niet aan te komen met de vraag: hoe moet het met de kerken gaan, als in de vacantie-maanden geen enkele domine preekt?

Men verstort den schoonen droom niet.

Geridderde predikanten.

Gaarne voeg ik mijn felicitaties bij die van Da Laman als hij in het „Geref. Kbl. voor Drente en Overijsel“ schrijft:

H. M. de Koningin heeft benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau Ds J. G. Kunst te Arnhem, Ds W. W. Meijnen te Dordrecht, Ds C. L. E. van Schelven te Wageningen en Ds A. van Wijk te Thesinge.

We wenschen onzen collega's geluk met hun lintje. Gereformeerde predikanten waren doorgaans vorige Oranjetruiden. En een geridderde borst bemint nog des te vuriger. Eigenlijk moesten wij allen zoo'n lintje ontvangen, want in Oranje-liefde doen wij voor elkander niet onder. Maar behalve vorige Oranje-min zullen nog wel andere verdiensten noodzakelijk zijn om zulk een koninklijke onderscheiding te verwerven.

Blijkbaar is Ds Laman er niet achter, wat als maatstaf voor den ridderslag geldt.

Misschien denkt hij zelfs aan enkele reeds vergride predikanten, die zich zeer verlienselijk maakten en die toch deze onderscheiding niet verwierven.

Mogelijk kan ik hem dan helpen met een stukje trein-philosophie. Toen een reiziger de stoutheid had te zeggen: ik begrijp niet, waarom deze wel geridderd werd en die niet, viel een welmeegend medereiziger hem driftig in de rede: „of u het niet begrijpt komt er niets op aan; als de Koningin het maar begrijpt“. Ik keek even van mijn lectuur op en zocht met mijn oog naar 's mans jas-taopsgaten, maar hij had toch heusch geen lintje.

Immiddels bestaat er geen reden de thans geridderde predikanten te condoleeren, gelijk in „Berg-opwaarts“ Favonius zijn vriend doet:

En toch, mijn beste, is het zoo. Want uw naam staat in de krant, en wat meer zegt in de „Staatscourant“, en eenmaal, als ook voor u de tijd gekomen is waarin men necrologien schrijft met uw naam er in, dan zal men er bijvoegen: de overledene was ridder in de orde van ... of: hij droeg de onderscheidingsteekenen van ... of: de Koningin eerde zijn verdiensten met eene benoeming tot ... enzovoort, enzovoort, en wellicht zult gij nog altijd behoor tot de velen die er hun leven lang over getoet hebben waaraan zij die onderscheidingsteekenen hebben verdiend, en hoe de Koningin kan geweten hebben dat gij zooiets verdiend hadt.

Want, niet waar? de aard der ridders is bescheidenheid. En daarom, mijn beste, condoleer ik u, ik betuig u mijn hartelijke deelneming met de u te beurt gevallen onderscheiding, en ik hoop dat gij er niet al te zeer en al te lang over tobben zult. Er is een groote troost in uw leed: dat er zeer velen verkeeren in hetzelfde geval als gij, dat ook zij niet weten waarom zij ridder zijn geworden. Maar men gaat er niet van dood; integendeel, men kan er oud bij worden, ondersteld althans dat men het niet reeds is. En er is nog iets: ik heb eens een oud en eervwaardig (in den werkelijken zin des woords eervwaardig) Staatsman, die vele linten dragen kon, maar er slechts bij zeldzame gelegenheden één droeg, eens hooren zeggen, met den glimlach der wijsheid die de dingen begrijpt: Men moet in sommige kringen laten zien dat men ten minste een fatsoenlijk man is! Dezen troost zij ook u gegund, en deze hebt gij ten volle verdiend.

Theologie en Filosofie.

Een der geridderden is secretaris van onze Predikantenvereniging.

Of dat mee heeft gewogen in de schaal van zijn verdiensten, kan ik natuurlijk niet bepalen.

Wel schuilt er alleen reeds verdienstelijkheid in om een man als Prof. Hoekstra uit te noodigen tot het houden van een referaat over „Het onderscheid en verband tusschen theologie en filosofie van Gereformeerd standpunt.“

Men leze of herleze het verslag dier rede.

De oorsprong van de Europeesch-Amerikaansche wetenschap ligt in Griekenland. Ongeveer 6 eeuwen voor Christus hebben onderscheidene groote denkers getracht den oorsprong, het wezen en de bestemming aller dingen op begripmatige wijze te verklaren. Na drie eeuwen gaf Aristoteles een universeel systeem dat in wetenschappelijke terminologie al het weethare omvatte. De Grieken, hoewel zij leefden buiten de bijzondere openbaring, hebben het ongetwijfeld ver gebracht. Mannen als Plato en Aristoteles zijn, ook volgens het gezinigen van Augustinus, in den voorhof van den tempel der waarheid geweest. Plato leerde dat er boven deze materiele wereld een immateriele moet zijn, en dat deze lage werkelijkheid een beeld en gelijkenis is van het constante oortype in de bovenaardige wereld; in zijn hymne op de Eros behuisterden we het heimwee van de ziel naar verloren geluk.